

Turi Istvánné

*Az érzelmi nevelés és a szocializáció – integráció, inklúzió, multikulturális nevelés az óvodában**

*„A gyermek minden érzelmi hatásra rendkívül fogékony; harmóniát kíván, azt, hogy minden felnőtt énjének legjobb részét fordítsa felé.”
(Szabó Magda)*

Előadásomban a téma fontosságát és komplexitását hangsúlyozva érinteni szeretném azokat a kérdéseket, amelyekre az óvodáknak reflektálniuk kell helyi nevelési programjukban.

KÖRNYEZETI KIHÍVÁSOK, TÖRVÉNYI VÁLTOZÁSOK AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN

A globalizáció korában élünk, amely kitágítja a művelődés horizontját az idegen kultúrák irányába. Vezetőként és pedagógusként is látnunk kell, milyen módon alakul át a munka világa, milyen kérdéseket vet fel a népességmozgás, a ki- és bevándorlás. Meg kell tanulnunk a mai élet sokszínűségében élni, ami újfajta hozzáállást kíván a nyitottság, megértő türelem, elfogadás, megbarátkozás, rokonszenv érzések kialakulása és megerősödése terén. A szocializáció folyamatában megjelenik és formálódik a multikulturális kompetencia a „mi” és az „idegenek” közti különbözőségek, közös vonások megtapasztalása, kontaktusok létesítése révén.

Az alapprogram az óvodai nevelés értékeit megőrizve, az aktuális kihívásokra választ adva új elvárásokat, hangsúlyokat fogalmaz meg az óvodák részére. Ilyen például a befogadó (inkluzív) óvodai nevelés, az integráció, a migráns gyerekek óvodai nevelése. A sokrétű szakmai feladat ellátásához egyre fontosabbá válik a szervezeti kultúra fejlesztése – különösen a humánerőforrás-fejlesztés, képzettség, szakértelem –, a csapatmunka kialakítása, az óvoda kapcsolatrendszerének szélesítése. Akkor tudjuk hatékonyan kezelni a problémákat, ha felkészülünk azokra. Alkalmassá tesszük környezetünket a befogadó típusú óvodai nevelésre, ahol a többségi gyerekekkel együtt nevelődhetnek a hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű és migráns gyerekek.

A helyi nevelési programok stratégiáját az alapprogram elvárásaira és a közvetlen környezet reális igényeire és szükségleteire építve érdemes felülvizsgálni.

* Elhangzott a Változások az Óvodai nevelés országos alapprogramjában: kihívások, feladatok című konferencián 2010. február 17-én.

ÉRZELMI NEVELÉS – SZOCIALIZÁCIÓ AZ ALAPPROGRAM TÜKRÉBEN

A megfelelő kötődés kialakulásában, kölcsönössé fejlődésében meghatározó szerepe van a családi és későbbiekben az óvodai környezetnek. Ennek megnyilvánulása a védelem, a támasz, a segítség, a bizalom és a ragaszkodás, amely a szeretet érzésében nyilvánul meg.

A családi nevelésből eredő hiányok kompenzálásáért az óvoda szeretetteljes, segítőkész közege sokat tehet. Feltétlenül fontos a gyermek kötődésének kialakítása óvodapedagógushoz és a kapcsolati képességek kibontakoztatása. Felértékelődik az érzelemformáló személyi kapcsolatok rendszere és minősége az óvodai nevelésben, megerősítve az óvodapedagógus mellett a dajka szerepét.

Hogyan segíti az óvoda a gyermek szocializációját?

- Egyéni és közösségi szociális tulajdonságok alakításával.
- Szokás- és normarendszer megalapozásával, következetes életrend kialakításával, amelyben a szabályok átláthatók és kiszámíthatók.
- Az óvoda felnőtt közösségének modellnyújtásával, a helyes viselkedés megerősítésével, a jutalmazás és büntetés megfelelő megválasztásával.

INTEGRÁCIÓ, INKLUZÍV NEVELÉS FELVÁLLALÁSA

Az integráció gondolata a humanisztikus alapértékek elfogadását jelenti. Az *integrált nevelés* a sajátos nevelési igényű gyermekek elfogadását, együtt nevelését jelenti ép társaikkal együtt. Ezt a feladatot a fenntartó jelöli ki az óvoda alapító okiratában. Az intézményvezető felelőssége a pedagógusok alkalmassá tétele e feladat ellátására.

Az SNI-gyerekek különleges gondozásának megszervezéséhez útmutatást adó jogszabályok: Ktv 121. § (1) bek. 29/a, b; 11/1994. (VI. 8.) MKM-rendelet; 14/1994. (VI. 24.) MKM-rendelet; 2/2005. (III. 1.) OM-rendelet.

Az *inkluzív nevelés* mindenkit befogadó nevelési mód (ma a kirekesztés ellentétes irányú folyamatoként értelmezzük), a társadalmi sokszínűség eredményes kezelése. Tágabban azt is kifejezi, hogy ismerjük a gyermek testi-lelki-szellemi fejlődésének változásait, egyénenként tudjuk, mikor mire van szüksége, hogyan kell hozzá közelíteni.

Tágabban értelmezett integráció az óvodában

A befogadó típusú integráció jól tükrözi a feladat komplexitását. A képességek minden fajtájával és szintjével rendelkező gyerekeknek egyéni fejlesztési terve van, olyan nevelési eszmével, ahol nem bélyegeznek meg és nem különítenek el gyerekeket.

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyerekek fejlesztése a nevelési tanácsadást ellátó intézmény szakvéleményében tett javaslat alapján az óvodában, illetve nevelési tanácsadás keretében történik (14/1994. [VI. 14.] MKM-rendelet 22. §). Az óvoda vezetője felelős a fejlesztő foglalkozások megszervezéséért.

A hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek fejlesztése óvodai fejlesztő program alapján folyik, együttműködve a családot segítő szolgálatokkal (Ktv szabályozása 121. § 14.; 11/1994. [VI. 8.] MKM-rendelet 39/D §; nevelési tanácsadás). A legtöbb esetben a helytelen családi nevelés és/vagy az ingerszegény szociokulturális háttér az oka a megismerőfunkciók és a viselkedési, magatartási problémák kialakulásának.

Tudjuk, hogy óvodáskorban a gyerekek különösen fogékonyak a külső hatásokra. Az idegrendszer éréseinek ebben a szenzitív szakaszában nagy jelentősége van a minden irányú érzékeléses tapasztalatoknak, a mozgásra, beszédre ösztönző környezetnek, ezért a fejlesztést optimálisan ehhez érdemes igazítani.

Fontos elvárás, hogy az óvodapedagógus a prevenció és a felzárkóztatás során ismerje a gyermeki fejlődés jellemzőit, a szenzitív szakaszok meglétét, és az egyes gyermekhez igazított módszerekkel, eszközökkel segítse a domináns képességstruktúrák fejlődését. A szabad játék, mozgás és valamennyi gyermeki tevékenység a fejlesztés kimeríthetetlen tárházát kínálja a gyerekek köré koncepcionálisan megtervezett óvodai környezetben.

A migráns gyermekek támogató nevelése (multikulturális, interkulturális nevelés)

A sikeres óvodai beilleszkedés segítése érdekében figyelmet kell fordítani a kapcsolatfelvételt, a felkészülés, felkészítés többszintű folyamatára a pedagógusok, a migráns gyerekek és a szülők, illetve a fogadó közösség szintjén. Nemcsak a nyelvismeret hiányából, hanem az érkező gyerek szocializációs, kulturális és vallási különbözőségeiből is adódhatnak nehézségek az óvodában.

A sikeres, befogadó típusú integrációt segítő tényezők:

- a gyermek, a család megismerése (kapcsolatfelvétel, családlátogatás, anamnézis);
- a fejlesztés alapja a gyermek aktuális állapota: mozgása, érzékszervei, figyelme, emlékezete, memóriája, beszéde, gondolkodása;
- a gyermek befogadásának gondos előkészítése;
- az egyéni szükségletekhez igazodó, egyéni képességekre épülő összehangolt fejlesztés;
- a gyermeket fejlesztő szakemberek összehangolt teammunkában dolgoznak;
- a csoportszervezési formák (egyéni, páros, kiscsoportos), fejlesztő módszerek, eszközök célirányosan adottak.

Inkluzív nevelési formában az óvodai nevelésnek/fejlesztésnek biztosítania kell

- az esélyegyenlőséget, amely egyenlő hozzáférést nyújtó nevelési/fejlesztési módot jelent;
- az egyenlő esélyeket, amelyek a gyermek változó szükségleteiből kiindulva a különbségek kompenzációját megvalósító befogadó rendszeren keresztül érvényesülnek;
- az interakciókban megtapasztalt biztonság és kölcsönösség, elfogadás és elfogadottság élményének megtanulását a sokféle ember sokféle módon történő együttélésében.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A NEVELÉSBEN

A szakemberek közötti együttműködést segítő feltételek:

- szakmai kompetenciák és határaik kijelölése;
- a tevékenységi körök pontos meghatározása, ismerete, a szakmai autonómia biztosítása;
- a kapcsolattartás formáinak kiépítése a helyi adottságokhoz igazítva, így például teammegbeszélés, konzílium, tanácsadás.

A befogadó óvodapedagógus kulcsszereplője az együttműködésnek, hiszen a legtöbb időt ő tölti a gyermekekkel, sokirányú tapasztalattal rendelkezik, és folyamatos kapcsolatot ápol a családdal.

A pedagógus-szülő közötti *partnerkapcsolat* meghatározza az együttműködés és a nevelés sikerességét. Ideális, ha bizalom, kölcsönös elfogadás, párbeszéd (konzultatív stílus) jellemzi a kapcsolattartást. Az óvoda intervenciós gyakorlata a segítségnyújtás változatos formáinak alkalmazására építhet a családok aktuális problémáinak kezelésében.

A szülők és az óvodai dolgozók viszonyát a kölcsönös tisztelet, a segítő együttműködés jellemzi.

Az érintett és a többségi szülők viszonyának a tolerancián, az együttérzésen, az előítéletmentességen (hatékony segítséget nyújthatnak ebben az érzékenyítő tréningek, szülőknek szervezett klubprogramok), a segítőkészségen, a diszkriminációmentes kapcsolatépítésen kell alapulnia.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a befogadó nevelés helyi rendszerének, gyakorlatának kimunkálása nagy kihívás elé állítja az óvodákat. Sok esetben nem maga az integrált nevelés a kérdés, hanem a megfelelő támogató feltételek biztosítása, amelyhez minden gyermeknek joga van, ellenkező esetben úgynevezett hideg integrációról beszélhetünk. Önmagában azonban nem elegendő a törvény adta lehetőség, amikor hiányzik az intézmények elkötelezettsége. Az, hogy sok helyen hátrítják, és nem akarják felvenni az óvoda alapító okiratába a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését – attól tartva, hogy tömegesen fognak jelentkezni –, arra mutat rá, hogy az ilyen szellemben irányító intézmény még nem érett meg a különbözőségek elfogadására. Márpedig az intézmények belső szervezeti kultúrájának és pedagógiai gyakorlatának átalakítása nélkül csak látszateredmények szülehetnek.